

*До разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету
«Одеська юридична академія»
м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23*

РЕЦЕНЗІЯ
рецензента, кандидата юридичних наук, доцента
Добровольської Володимири Володимирівни
на дисертацію Зарічанського Григорія Віталійовича на тему
«Правове забезпечення використання віртуальних активів у діяльності
суб'єктів господарювання»
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми. В умовах світового цифрового господарювання сучасно-актуальним є дослідження відповідного правового забезпечення використання віртуальних активів у діяльності суб'єктів господарювання, яке наразі характеризується значним розривом між фактичним ступенем цифровізації економіки та рівнем її нормативно-інституційного опосередкування, що створює як нові інструментальні можливості для бізнесу, так і серйозні правові й фінансові ризики.

Фундаментальною проблемою цивілізованого залучення віртуальних активів в економічний оборот є відсутність синхронізації нормативних актів, адже базовий Закон України «Про віртуальні активи» (ухвалений у 2022 році) має відкладальну умову та набирає чинності лише з дня набрання чинності змінами до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами. У результаті виникає парадоксальна ситуація, коли віртуальні активи визнаються об'єктами цивільних прав (згідно зі ст. 177 ЦК України), проте суб'єкти господарювання позбавлені чіткого, легального механізму їх повноцінного відображення у господарському обороті, первинному обліку та фінансовій звітності без виникнення податкових ризиків. Належне правове забезпечення використання віртуальних активів у діяльності суб'єктів господарювання має розглядатися не просто як легалізація "криптовалют", а як формування новітньої цифрової інфраструктури господарювання та саме воно повинно збалансувати свободу

підприємницької діяльності та впровадження фінансових інновацій із публічно-правовими інтересами держави щодо забезпечення фінансової стабільності, прозорості оподаткування та запобігання дебіторсько-кредиторським зловживанням у цифровому середовищі.

У зв'язку з цим, обґрунтованість проведеного Г. В. Заричанським дослідження пов'язано, насамперед, з необхідністю глибокого наукового розуміння регулювання віртуальних активів в умовах інформаційного суспільства з точки зору господарсько-правового їх забезпечення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до: а) теми науково-дослідної роботи кафедри «Господарсько-правові засоби забезпечення випереджального економічного розвитку України» на 2021–2025 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» (державний реєстраційний номер 0122U000266); б) теми науково-дослідної роботи кафедри «Трансформація господарських та господарсько-процесуальних засобів під впливом безпекових, соціальних та євроінтеграційних детермінант» на 2026–2030 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Соціально політична стабільність в період воєнних та поствоєнних трансформацій: правові, економічні, гуманітарні, інноваційно-технічні можливості в цифрову еру» (державний реєстраційний номер 0126U000107).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше в науці господарського права України проведено системний аналіз теоретичних і практичних аспектів використання віртуальних активів у діяльності суб'єктів господарювання на основі сучасного законодавства та з урахуванням новітніх науково-теоретичних здобутків у цій сфері.

Внаслідок дослідження зроблено нові наукові висновки щодо у формулюванні нових теоретичних положень, уточненні характеристик господарсько-правових категорій, формулюванні рекомендацій для

правозастосовної практики та пропозицій щодо удосконалення господарського законодавства України. Зокрема, серед наукових ідей, які найбільше привернули увагу, слід виокремити наступні:

- запропоновано розмежування економіко-облікової та юридичної характеристик віртуальних активів, відповідно до якого віднесення віртуальних активів до нематеріальних активів для цілей бухгалтерського обліку не визначає їх правовий режим як об'єктів майна суб'єкта господарювання та не виключає застосування до нього спеціальних правових механізмів використання у господарському обороті;

- виокремлено підходи щодо класифікації доктринальних підходів до правової природи віртуальних активів (майновий, зобов'язально-правовий, «третьої категорії», заснований на контролі): встановлено, що жоден із них не є універсальним, оскільки правова природа конкретного активу залежить від його функціонального призначення, ступеня децентралізації та наявності або відсутності майнових прав, які він посвідчує; на цій підставі обґрунтовано доцільність диференційованого підходу до визначення місця різних видів віртуальних активів у системі об'єктів майнових прав і господарського обороту;

- доведено розуміння до визначення правового статусу емітентів та надавачів послуг, пов'язаних з віртуальними активами: встановлено, що цей статус не може бути уніфікованим, оскільки визначається видом активу, його функціями та ступенем централізації; виявлено, що запропонована в Україні модель авторизації надавачів послуг є надмірно бюрократично навантаженою порівняно з функціональним підходом, закріпленим у MiCA, та створює передумови для регуляторного арбітражу;

- обґрунтовано, що для цілей внесення віртуальних активів до статутного капіталу юридичної особи визначальним юридичним фактом є не передача права власності у традиційному розумінні, а передача технічно підтвердженого контролю над віртуальним активом, що зумовлено особливостями його цифрової природи та механізмами функціонування

технології розподіленого реєстру, підтвердженого позитивним досвідом впровадження у британській та швейцарській моделях регулювання.

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичні висновки та практичні пропозиції, сформульовані у дисертаційному дослідженні, можуть бути використані:

- у науково-дослідній діяльності – для удосконалення та подальшого розвитку загальнотеоретичних досліджень проблем використання віртуальних активів у діяльності суб'єктів господарювання;

- у нормотворчій діяльності – для удосконалення чинних і видання нових нормативно-правових та інших актів;

- у навчальному процесі – при викладанні навчальної дисципліни «Господарське право» та підготовці відповідних спецкурсів, підручників та навчальних посібників.

Апробація результатів дослідження. Дисертацію обговорено і рекомендовано до захисту на засіданні кафедри господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія». Деякі положення оприлюднено на: очних та заочних (шляхом публікації тез доповідей) науково-практичних конференціях: всеукраїнській науково-практичній конференції «Приватне право в умовах війни» (15 листопада 2022 року, м. Одеса) – особиста участь; XVII міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна цивілістика: тенденції розвитку права під час воєнного стану» (21 квітня 2023 року, м. Одеса) – особиста участь; всеукраїнській науково-практичній конференції «Новели цивільного процесуального законодавства: цивільна юрисдикція, процесуальні строки» (08 квітня 2024 року, м. Одеса) – особиста участь; міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів» (26 квітня 2024 року, м. Одеса) – особиста участь; міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» (16 травня 2025 року, м. Одеса) – особиста участь; III Всеукраїнській науково-практичній конференції до Дня

науки «Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених» (15 травня 2025 року, м. Київ) – заочна участь; міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-політична та правова система України в цифрову епоху: сучасні виклики» (22 квітня 2026 року, м. Одеса) – особиста участь.

Основні теоретичні та практичні висновки, положення і пропозиції дисертаційного дослідження викладені у 4 наукових статтях, які опубліковані у фахових виданнях із юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України, та 7 тезах доповідей (на міжнародних науково-практичних та всеукраїнських конференціях).

Оцінка змісту дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 193 сторінки, з яких основний текст – 161 сторінка, список використаних джерел розміщено на 25 сторінках (185 найменувань), 2 додатка – на 7 сторінках.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації. Позитивно оцінюючи в цілому наукову роботу Г. В. Зарічанського, все ж слід звернути увагу на те, що є питання, яке потребує уточнення, а саме:

1. В кожному розділі дисертаційного дослідження надається критично-аналітична характеристика надмірного делегування повноважень регулятору та слід уточнити авторську позицію щодо сучасного стану зазначених повноважень.

2. У підрозділі 1.1. розкривається поняття, ознаки та підходи до визначення правової природи віртуальних активів, як об'єктів майнових прав та господарського обороту та бракує порівняльної характеристики віртуальних активів щодо грошей та цінних паперів.

3. У підрозділі 2.3. надається характеристика договірного використання віртуальних активів суб'єктами господарювання та в результаті проведеного дослідження виникає питання щодо того, який висновок сформовано щодо

смарт-контрактів, чи є вони самостійним видом договору чи додатком до іншого договору?

Разом з тим, характер наведених міркувань щодо окремих питань в роботі в цілому не знижує наукової цінності представленого на захист дослідження.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Основні положення дисертації з належним ступенем повноти були відображені у наукових статтях, підготовлених та опублікованих дисертантом, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

Аналіз тексту дисертації Г. В. Зарічанського на тему «Правове забезпечення використання віртуальних активів у діяльності суб'єктів господарювання» свідчить про відсутність порушень автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень і відомостей; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності; використано методики дослідження та джерела інформації.

Загалом, дисертаційна праця Г. В. Зарічанського є завершеним, змістовним, логічно та виважено побудованим дослідженням, а одержані висновки, результати та пропозиції є науково значимими та актуальними для правозастосування у сучасних умовах господарювання. Основні теоретичні положення та практичні висновки, які складають наукову новизну дослідження, отримані дисертантом особисто. Використані в дисертації ідеї, положення чи пропозиції інших авторів мають відповідні посилання.

Дисертація написана сучасною мовою, вміло використані юридичні терміни в роботі. Стиль викладання сприяє доступності розуміння та сприйняття матеріалу. За змістом робота є цільним дослідженням.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК.

Отже, слід дійти загального висновку, що дисертація Г. В. Зарічанського на тему «Правове забезпечення використання віртуальних активів у діяльності суб'єктів господарювання» відповідає спеціальності 081 - «Право» та вимогам

Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор - **Зарічанський Григорій Віталійович** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 - «Право» за спеціальністю 081 - «Право».

**Рецензент,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського права
і процесу**

**Національного університету
«Одеська юридична академія»**

Володимира ДОБРОВОЛЬСЬКА